

¹¹ Светлова А. Выборы в нижнюю палату австрийского парламента // Новый Венский журнал No 11 / 2013. – С. 12-14.

¹² Österreich 2018: Das Programm der ÖVP zur Nationalratswahl 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://neuwal.com/wp-content/uploads/2013/08/Wahlprogramm_Ansicht_WEB.pdf

¹³ Светлова А. Вказ. праця.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Wahlprogramm der Grünen Saubere Umwelt. Saubere Politik [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gruene.at/2013-start/wahlprogramme>

¹⁶ Светлова А. Вказ. праця.

¹⁷ Grundsatzprogramm Team Stronach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://neuwal.com/wp-content/uploads/2013/08/Grundsatzprogramm.pdf>

¹⁸ Die moderne Mitte Wahlprogramm des BZÖ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://neuwal.com/wp-content/uploads/2013/08/WahlprogrammBZ%C3%96.pdf>

¹⁹ Светлова А. Вказ. праця.

²⁰ Wahlprogramm der FPÖ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://neuwal.com/index.php/2008/09/23/wahlprogramme-das-wahlprogramm-der-fpo/> (Дата звернення: 20.01.15)

²¹ Светлова А. Вказ. праця.

УДК: 323.27(477) «2013/2014»

²² Новые партии на Западе: кризис демократии или перспективы развития политических избирательных систем? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politanalitika.ru/upload/iblock/5ca/5ca13ebfe5aff3f130abf3783a3e20e4.pdf>

²³ NEOS Das Neue Österreich Pläne für ein neues Österreich [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://neuwal.com/wp-content/uploads/2013/08/plaene-fuer-ein-neues-oesterreich.pdf>

²⁴ Светлова А. Вказ. праця.

²⁵ Гвоздева Е. Анализ парламентских выборов в Австрии (29 сентября 2013 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.regional-science.ru/wp-content/uploads/2014/03/Гвоздева-Австрия-2013.pdf>

²⁶ Михальчишин Ю. Ультраправі в Європі. Дві історії злету й падіння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vatra.cc/yevropa/ultrapravi-v-yevropi-dvi-istoriyi-zletu-y-padinnya.html>

²⁷ Дублікаш Т. Мейнстрімізація крайніх правих в Європі: чи є загроза? / Т. Дублікаш // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2011. – Вип. 6. – С. 98

²⁸ Романюк А. Соціополітичний поділ «нової політики» в країнах Західної Європи // Політологічний вісник, №27: Київ. – 2007. – С. 253

© *Сергій Федонюк*

(*м. Луцьк*)

ІНСТРУМЕНТИ МАСОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Розглянуто вплив сучасних засобів відкритого співробітництва у сфері комунікації на розгортання революційних подій в Україні у 2013-2014 рр. Показана роль динаміки процесів інформатизації суспільства у поєднанні з погіршенням ситуації з громадянськими і політичними свободами у створенні передумов для соціальних потрясінь. Проаналізовано розвиток таких інструментів відкритого співробітництва як віртуальні соціальні мережі та сервіси потокового відео та їх роль в інформаційному забезпеченні революційних процесів. Дослідження проведено з урахуванням результатів однієї з попередніх розвідок щодо передумов та чинників революційних подій у регіоні Північної Африки та Близького Сходу, які відбулися у 2010-2011 рр. Показано, що вирішальну роль в ініціації соціальних потрясінь відіграє не негативна економічна ситуація, а розгортання інформаційної революції на фоні обмеження громадянських і політичних свобод.

Ключові слова: революція, комунікація, соціальні медіа, інформатизація, відкрите (масове) співробітництво, Україна.

Sergii Fedoniuk. Mass collaboration tools in Ukrainian Revolution of dignity. The influence of modern open collaboration in the field of communication for development of the revolutionary events in Ukraine in 2013-2014 years considered. The role of the dynamics of information society coupled with the deteriorating situation of civil and political liberties in cre-

ating conditions for social upheavals is shown. Development tools such as virtual open collaboration and social networking services and video streaming and their role in information support of the revolutionary process is analyzed. The study was conducted based on the results of one of the previous studies on conditions and factors revolutionary events in the region of North Africa and the Middle East, which took place in 2010-2011. It was shown that a crucial role in the initiation of social upheaval plays no negative economic situation, but the deployment of the information revolution on background restricting civil and political freedoms.

Keywords: revolution, communication, social media, information, open (mass) collaboration, Ukraine.

Sergii Fedoniuk. Инструменты массового сотрудничества в украинском Революции достоинства. Рассмотрено влияние современных средств открытого сотрудничества в сфере коммуникации на развертывание революционных событий в Украине в 2013-2014 гг. Показана роль динамики процессов информатизации общества в сочетании с ухудшением ситуации с гражданскими и политическими свободами в создании предпосылок для социальных потрясений. Проанализировано развитие таких инструментов открытого сотрудничества как виртуальные социальные сети и сервисы потокового видео и их роль в информационном обеспечении революционных процессов. Исследование проведено с учетом результатов одного из предыдущих

исследований предпосылок и факторов революционных событий в регионе Северной Африки и Ближнего Востока, которые произошли в 2010-2011 гг. Показано, что решающую роль в инициации социальных потрясений играет не негативная экономическая ситуация, а развертывания информационной революции на фоне ограничения гражданских и политических свобод.

Ключевые слова: революция, коммуникация, социальные медиа, информатизация, открытое (массовое) сотрудничество, Украина.

Постановка наукової проблеми й актуальність дослідження. Розгортання революційних подій в Україні 2013-14 рр. відбувалося за умов широкого їх освітлення через ефективні новітні засоби інформування громадськості та комунікації. Значну роль відіграли технології відкритого співробітництва, втілені в системах соціальної комунікації у віртуальних мережах, трансляції потокового відео та ін. У цьому аспекті можна робити порівняння з умовами та чинниками, що стимулювали розгортання так званої «Арабської весни» у 2010-2011 рр. Відомо, що значну роль для консолідації протестантів у регіоні відіграла їх комунікація в середовищі соціальних мереж. Проте такі явища були властиві різним країнам та регіонам світу, не спричинивши там соціальних потрясінь. Припустимо, що масове співробітництво стало чинником революційних подій на фоні таких чинників, як пришвидшена інформатизація суспільства при одночасному погіршенні ситуації у сфері демократизації. У такому випадку можна буде прогнозувати розгортання революційних подій в суспільствах, які знаходяться в стані технологічної трансформації.

Метою цього дослідження є підтвердження тези про суттєву роль в ініціації революційних подій в Україні у 2013-2014 рр. феномену масового співробітництва, пов'язаного із упровадженням в інформаційні відносини сучасних засобів комунікації, а також протиріччя між швидкою інформатизацією та рівнем додержання громадянських прав і свобод, які не відповідали вимогам інформаційного суспільства.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Можна стверджувати, що підґрунтям революцій у регіоні Північної Африки та Близького Сходу стала швидка інформатизація, розвиток телефонізації населення й доступу, насамперед мобільного, до мережі Інтернет в контексті вільного обміну інформацією на тлі значного обмеження громадянських і політичних свобод (такі висновки зроблено у широко цитованих закордонних дослідженнях (наприклад¹), а також і в українських публікаціях (як-от^{2,3}). Звісно, є й інші погляди на причини революцій у країнах регіону, так Howard and Parks (2012)⁴, Anderson (2011)⁵, Hussain and Howard (2012)⁶ прийшли до висновку, що протести розвинулися в результаті резонансу, спричиненого сучасними комунікаційними технологіями в різних місцевих контекстах; Bellin (2012)⁷ вказує на специфіку саме Єгипту й Тунісу, де можливість вільно обмінюватися інфор-

мацією в соціальних мережах наклалася на підвищену емоційність і почуття безкарності. Проте переважна більшість авторів констатує, що рушієм громадських рухів стала відкрита комунікація об'єднаних у соціальні мережі громадян, наприклад у рамках молодіжного руху «6 квітня»⁸. Соціальні ж медіа забезпечили платформу для швидкого об'єднання інтересантів довкола спільної мети, конкретизації їх цілей та координації дій. Тобто стали інструментом революції.

Викладення основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У порівнянні з ситуацією в країнах Північної Африки та Близького Сходу, революція гідності в Україні має ряд принципово подібних рис. Розглядаючи стан справ в Україні, варто відмітити два видимі процеси, які розгорталися паралельно у період, що передував революції 2013-2014 рр. це, з одного боку, швидке поширення засобів незалежної міжособистісної комунікації (масове співробітництво) й незалежних медіа-каналів, що стало можливим завдяки розширенню доступу до мережі Інтернет, в тому числі й безпроводного, з одночасним стрімким зростанням частки охоплених соціальними мережами та, з другого, стійке погіршення ситуації з громадянськими і політичними свободами. При цьому Україна посідала, хоч і не високі, проте й не останні позиції у світових рейтингах за доходами⁹, корупцією¹⁰ та іншими показниками, що характеризують якість життя (див., наприклад, звіт¹¹).

Загальна аудиторія Інтернет в Україні досягла половини населення, демонструючи досить прогресивну динаміку (рис. 1). За даними I2, у 2013 р. частка громадян, які мають комп'ютери (включно з планшетними) досягла 54 % (у 2008 р. було 26 %), з яких 79% були підключені до Інтернету (у 2008 р. – 40 %). На кінець 2013 р. понад 50 % українців 16 років і старше користувалися інтернетом принаймні один раз на місяць, що 6 % більше у порівнянні з показником 2012 року. Наприкінці 2013 р. найбільш поширеною причиною користування Інтернет було користування соціальними мережами (65 % інтернет-користувачів у порівнянні з 63 % за аналогічний період 2012 р.).

Характерною рисою останніх років стало стрімке зростання частки населення, яке користується соціальними мережами – у 2010 р. їх було 35 %, а в першій половині 2013 р. – вже 63 % від загальної кількості активних користувачів Інтернет. На середину 2014 р. в Україні зареєстровано близько 42 млн. українських акаунтів у соціальних мережах, що вже наближається до загальної чисельності населення держави (близько 45 млн.). Лідирують за кількістю українських учасників мережі ВКонтакте (понад 27 млн.) та Однокласники (близько 11 млн.). На третьому місці – Фейсбук із понад 3,2 млн. Протягом року суттєво зросла аудиторія українського сектора Твіттер – у півтора рази, до понад 430 тис. учасників, причому основний сплеск зростання припав на період Євромайдану¹³. Те ж джерело повідомляє, що серед користувачів найпопулярнішою

мережі близько двох третин складають особи віком 16-35 років, а серед користувачів другої за популярністю – близько 55 % у віці 26-45 років.

Згідно з даними звіту ІТУ (Measuring the Information Society Report)¹⁴ Україна у 2013 р. посідала лише 73-є місце в світовому рейтингу ІДІ (Індексу розвитку ІТ), але в той же час. займала 13-у позицію – за значенням субіндексу вмінь ІДІ, що свідчить про високий рівень освіченості населення – як бази для швидкого освоєння нових інформаційно-комунікаційних технологій. Цікаво, що для розглянутих вище країн регіону Північної Африки та Близького сходу, зокрема Єгипту й Тунісу, позиції в рейтингу за значенням індексу ІДІ, а також усіх його компонентів є нижчими, ніж для України.

В той же час, починаючи від 2010 р., що співпадає із датою приходу до влади В. Януковича, в Україні суттєво скорочуються громадянські свободи, що особливо помітно на фоні позитивної динаміки, яка мала місце після «Помаранчевої революції» – у 2004-2006 рр. (табл. 1). Фактично, за класифікацією “Freedom House” Україна протягом менше як 10 років змістилася від «не вільної» до «частково вільної» і знову до «не вільної». Погіршення ситуації з громадянськими свободами сприймалося не критично, оскільки Президент заявляв про політичний курс на асоціацію з Європейським Союзом, що переважно трактувалося як перспектива демократизації та підвищення рівня життя і громадянських свобод. Критичним пунктом стала заява про призупинення процесу асоціації, зроблена прем'єр-міністром України М. Азаровим в середині дня 21 листопада 2013 р., що й стало фактично інформаційним приводом революції.

Для України, як і для країн, що розглядалися вище, визначальною стала не кількість користувачів Інтернет і соціальних мереж а, насамперед, динаміка їх зростання. Незважаючи на стрімкий приріст аудиторії соціальних мереж, рівень їх проникнення на початок 2014 р. залишався одним із найнижчих у Європі – 27% (при середньому значенні 40 %) ¹⁵, тобто наявний потенціал зростання.

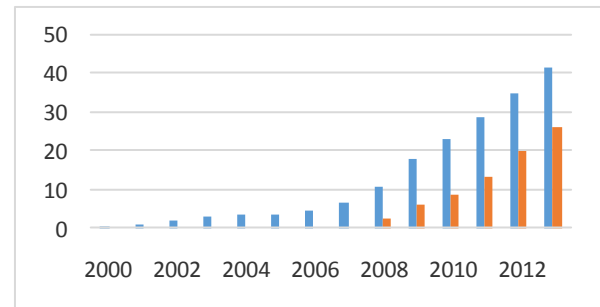
Поряд із зростанням кількості користувачів соціальних мереж також суттєво зростала і їх активність, зокрема в період загострення ситуації під час протистояння на Майдані Незалежності в Києві. Так, середня тривалість індивідуального щоденного трафіка учасників Twitter протягом листопада-грудня 2013 р. зросла від 39 хв. до 1 год. 26 хв. ¹⁶

Завдяки достатньому охопленню аудиторії соціальними медіа відбулося стрибкоподібне зростання кількості інформаційних запитів, що реалізовані через Інтернет-переходи на сайти новин, переважно таких, що не контролювалися владою. Так, кількість переходів із соціальних мереж на відомий сайт новин «Українська правда» зросла протягом доби більш як у 8 разів (рис. 2), загальна відвідува-

ність цього ресурсу новин зросла майже вдвічі – до 550 тис. за добу і далі залишалася на високому рівні (за даними liveinternet.ru), досягнувши рекордного значення в 1,6 млн. 24 січня 2014 р. ¹⁷ В умовах підвищення активності у соціальних мережах суттєво зросло значення сервісів новин. За даними ¹⁸ у січні 2014 р. 51 % Інтернет-користувачів заходили на ці ресурси й проводили за їх переглядом пересічно 3 год. і 3 хв., що суттєво більше, ніж до початку протестів (відповідно 46 % й 1 год., 31 хв.

Рисунок 1

Відсоток користувачів Інтернет в Україні (2000-2013)

Джерело: TheWorldBank (<http://data.worldbank.org/>) та частка учасників соціальних мереж (2008-2013) (складено за даними: ^{19, 20}).

Таблиця 1

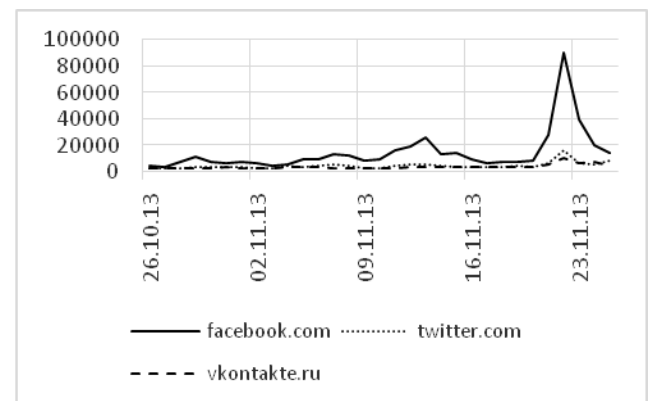
Динаміка громадянських свобод в Україні

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Зведений індекс свободи	4	4	4	3,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	3	3,5	3,5
Індекс громадянських свобод	4	4	4	3	2	2	2	2	2	3	3	3
Індекс політичних прав	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	4	4

Джерело: за даними <https://freedomhouse.org>

Рисунок 2

Графік переходів з соціальних мереж на сайт Української Правди.

Джерело: ²¹

Ще одним чинником, який сприяв поширенню інформації під час революції, стало онлайн-

телебачення. Причому головну роль відігравали новостворені загальнонаціональні канали, а також незалежні стрім-канали потокового мовлення. Водночас провідні телевізійні канали, хоч і збільшили аудиторію в Інтернет, проте не відігравали ключової ролі (за даними²², у січні 2014 р. їх сайти відвідували близько 12 % Інтернет-аудиторії, в той час як у жовтні – 14 %), хоча окремі з них збільшили аудиторію не менше як на 50 %). Безумовно, рекордною популярністю користувалося потокове мовлення, організоване з місця подій індивідуальними стрімерами, які користуються переважно телефонами чи планшетами, що дає їм змогу бути мобільними й не привертати до себе увагу. Стрім-трансляції постійно вели інтернет-канали «Еспресо TV», «Громадське ТБ», «Spilno.TV», «Спільнобачення», Ukrstream.tv, «Радіо Свобода», «Аронець live». Стрімери часто використовували послуги потокового відео американської компанії Ustream, що давало можливість оперативно організувати трансляцію й забезпечити доступ до каналу значної аудиторії. В якості платформи для потокового відео цей сервіс (який по-суті являє собою соціальну мережу) використовували українські Інтернет-проекти, які активно займалися трансляцією протестів, – Hromadske.tv, Grom TV, Spilno.tv і UkrStream.tv. Причому Spilno.tv і UkrStream.tv через цей сервіс вели цілодобові прямі трансляції з усіх гарячих точок. Особливістю технології є її доступність для пересічного свідка подій – після реєстрації користувач, за наявності Wi-Fi або 3G, може транслювати в прямому ефірі відео з зовнішньої веб-камери або камери смартфона, планшета або ноутбука. Поточковий матеріал зберігається як відеоролик, який можна переглядати пізніше.

Враховуючи високу кількість трафіку з України в період революції, оператори сайту потокового відео в лютому 2014 р. запустили програму Ustream for Change, завдяки якій громадські журналісти отримали змогу поширювати свої відео в режимі реального часу без обмежень за кількістю переглядів, реклами, з можливістю безкоштовного просування й технічну підтримку. Наявність такої платформи забезпечила успіх ряду медійних проектів, таких як некомерційний UkrStream.tv, який збирав понад 40 млн. переглядів. Канал покривав лише кошти на оренду камер і місць для зйомок, причому в основному – за рахунок добровільних надходжень з відкритих рахунків²³.

Залишався актуальним інструментом у поширенні відеоконтенту «громадського» походження і відеохостинг YouTube, який був основним каналом поширення відео під час «Арабської весни», а сервіс YouTube Live забезпечив можливість організувати «прямий ефір», тим більше, що з грудня 2013 р., якраз із розгортанням активного протистояння у Києві, були зняті обмеження за мінімальною кількістю підписників. Відеохостинги YouTube, а також Hangouts On Air соціальної мережі Google+ використовували зазначені вище телеканали, зокрема UkrStream.tv, Espresso.tv та інші, а

«Hromadske.tv» навіть став найбільшим каналом в історії YouTube за кількістю годин прямого ефіру. Вже до кінця листопада 2013 р. ролики телеканалу переглянули 126 млн. разів, а його аудиторія на YouTube досягла 307 тисяч передплатників, українські користувачі переглядали понад 4,4 млн. годин відео на каналі YouTube, кількість годин українського контенту з жовтня 2013 збільшилася на 37 %²⁴. Суттєво для швидкого поширення інформації каналами відео було те, що понад 25 % переглядів відбувалося на каналах мобільних пристроїв.

Характерною рисою нових телевізійних проєктів став новий, не характерний до того українському медіа-простору, формат – показувати адекватно і оперативно, за принципом «тут і зараз». Телевізійні проєкти акцентували на своїй «громадськості», тобто залученні широкого кола авторів матеріалів, використанні численних стрім-репортажів, нехтуванні якістю зображення на користь актуальності, використовуючи передачу з доступних пересічному громадянину камер мобільних пристроїв, а також спираючись на підтримку громадськості. Так, на користь «Громадського ТБ» від громадян України вже до кінця подій на Майдані надійшло понад 2 млн гривень²⁵.

Потрібно відмітити, що успіх і формат «альтернативних» телепроєктів, як от «Громадське ТБ» чи «EspressoTV» (наприклад, кількість глядачів «Громадського ТБ», яке почало мовлення 22 листопада 2013 р., вже через тиждень перевищило 500 тис.) був хорошим прикладом для «традиційних» телеканалів. Ті, хто перейняли формат прямих включень з «гарячих» точок Майдану і регіонів, знайшли прихильників як серед ефірної телеаудиторії, так і в мережі – рейтингові ТСН і «5 канал» утримували, відповідно, другу і третю позиції в українському сегменті YouTube серед ресурсів новин²⁶.

Громадському характеру революції цілком відповідали формат і організація роботи каналів новин, які часто працювали на волонтерських засадах («Громадське ТБ», «Аронець Live», активно залучали незалежних стрімерів і виглядали дуже близькими до середовища протестувальників, демонструючи приклад прямої відкритої співпраці з громадськістю, максимально відповідаючи інформаційним запитам громадськості. Натомість центральні канали чітко радикалізувалися – ті, що демонстрували громадянську позицію журналістів, активно використовували прямі включення й матеріали незалежних авторів з Києва і регіонів, а провладні канали залишалися прихильниками традиційної кон'юнктури ринку, часто маніпулюючи інформацією.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження підстави стверджувати, що суттєву роль в якості чинників розгортання революційних подій в Україні у 2013-2014 рр. відіграли сучасні системи масового співробітництва, сформовані на базі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечили консолідацію протестних груп на фоні погір-

шення громадянських і політичних свобод. У цьому є суттєва схожість із ситуацією, яка мала місце у регіоні Північної Африки та Близького Сходу у 2010-2011 рр. і мала наслідком революції так званої «Арабської весни». Також, враховуючи результати попередніх досліджень⁽²⁷⁾ є підстави стверджувати, що такого характеру ситуації можна прогнозувати, враховуючи динаміку процесів інформатизації суспільства і розвитку демократичних процесів.

¹Wolfsfeld Gadi, Segev Elad, Sheaffer Tamir (2013) Social Media and the Arab Spring: Politics Comes First. In : The International Journal of Press/Politics 18(2), pp. 115-137.

²Федонюк С., Стрілка О. Масовесвіробітництво як чинник революцій «Арабської весни» / С. Федонюк, О. Стрілка // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2014. – № 14. – С. 157-163.

³Федонюк С. Комунікативні ірушії революцій / С. Федонюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 13-14 жовт. 2011 р. / за ред. В. Лажніка та С. Федонюка. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 306 с. – С. 194-196.

⁴Howard P.N., and Parks M.R. Social Media and Political Change: Capacity, Constraint, and Consequence / P.N. Howard, M.R. Parks // Journal of Communication 62 (2), 2012. – P. 359-362.

⁵Anderson L. Demystifying the Arab Spring / L. Anderson // Foreign Affairs 90 (3), 2011. – P. 2-7.

⁶Hussain M. and Howard P. Democracy's Fourth Wave? Information Technologies and the Fuzzy Causes of the Arab Spring / M. Hussain, P. Howard. – Paper presented at the International Studies Association, San Diego, California, April. 2012.

⁷Bellin, E. Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring / E. Bellin // Comparative Politics 44 (2), 2012. – P. 127-149.

⁸April 6 Youth Movement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shabab6april.wordpress.com/shabab-6-april-youth-movement-about-us-in-english/>

⁹Україна – 136-та в світі за рівнем доходу на душу населення(2013) УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/813105-ukrajina-136-ta-v-sviti-za-rivnem-dohodu-na-dushu-naselennya.html>

¹⁰Corruption perceptions index 2013 (by Transparency International) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/cpi2013/results>

¹¹World Happiness Report (2013). Edited by John Helliwell, Richard Layard and Jeffrey Sachs. – The earth Institute, Columbia University, 2013.

¹²Вышлинский Глеб. Аудитория Интернета в Украине: динамика, мобильный Интернет, старые и новые пользователи : исследование GfK Украина /

Глеб Вышлинский [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gfk.ua/public_relations/presentations/index.ua.html

¹³Огляд соціальних мереж і Твіттера в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///D:/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%20Google/sf/statti/revolution/Yandex_on_UkrainianSMM_Summer_2014.pdf

¹⁴Measuring the Information Society Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf

¹⁵Active social media penetration in European countries in February 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.statista.com

¹⁶Как события Евромайдана отразились на интернете [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gemius.com.ua

¹⁷Дмитренко О. 1,6 млн користувачів відвідали Українську Правду за 1 день / О. Дмитренко // Watcher. – 28 січня 2014.

¹⁸Как события Евромайдана отразились на интернете [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gemius.com.ua

¹⁹Українська аудиторія соціальних мереж (TNSUkraine) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iliadabeachhotel-corfu.com/index.php/marketingova-informatsiya/ogljadi/4088-ukrainska-auditorija-socialnih-merezh>

²⁰Вышлинский Г. Аудитория Интернета в Украине: динамика, мобильный Интернет, старые и новые пользователи : исследование GfK Украина / Глеб Вышлинский [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfk.ua/public_relations/presentations/index.ua.html.

²¹Саваневський М. #євромайдан: українська цифрова революція та останній шанс аналоговим політикам стати цифровими // Watcher, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2013/11/29/yevromaydan-ukrayinska-tsyfrova-revoljutsiya-ta-ostanniy-shans-analohovym-politykam-staty-tsyfrovymu/>

²²Как события Евромайдана отразились на интернете [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gemius.com.ua

²³Мандрык П. Топ-5: как Интернет преобразил телевидение // Forbes Украина, 18.04.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/business/1369609-top-5-kak-internet-preobrazil-televidenie>

²⁴Ворона Т. Самые рейтинговые украинские СМИ на YouTube и мировой рекорд «Громадського ТВ» – исследование Google // АІН, 25.11.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2014/11/25/551883>

²⁵Нромadske.tv – голос української революції // Euronews, 03.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2014/03/03/ukraine-independent-tv-channel/>

²⁶Там само.

²⁷ Федонюк С., Стрілка О. Масове співробітництво як чинник революцій «Арабської весни» // С. Федонюк, О. Стрілка // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини. –

Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2014. – № 14. – С. 157-163.

УДК: 327.54:[791.221.5:343.321]

© Володимир Фісанов
(м. Чернівці)

РЕАЛІЇ І МІФИ “ШПИГУНСЬКОГО СВІТУ” У ДЗЕРКАЛІ КІНО ДОБИ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ: ПОЛІТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються деякі малодосліджені аспекти протистояння Заходу та Радянського Союзу у контексті розвитку пропагандистського кіно доби холодної війни. На прикладі конкретних документальних та художніх фільмів автор доводить безперспективність такого довготривалого протистояння, яке трагічно відображалось на житті простих людей і тих, хто методами “плащу й кинджалу” немовби боровся за їх безпеку і процвітання.

Ключові слова: політичне протистояння, СРСР, Захід, розвідка, “шпигунський світ”, образ ворога, кіно доби холодної війни, інформаційно-психологічна війна.

Volodymyr Fisanov. The realities and myths “spy world” in a mirror film era of the Cold War, political and psychological aspects. The article is devoted some unknown aspects of the confrontation of the West and the Soviet Union in the context of a propaganda movie during the Cold War. Analyzing, certain documentaries and feature films the author proves the futility of such long confrontation, which tragically affects the lives of ordinary people and those, whose methods “cloak and dagger” as if fighting for civic security and prosperity.

Keywords: political confrontation, the Soviet Union, the West, intelligence, “the spy world”, the image of the enemy, the movie of the Cold War, psychological warfare.

Владимир Фисанов. Реалии и мифы “шпионского мира” в зеркале кино периода холодной войны: политико-психологические аспекты. В статье рассматриваются некоторые малоизученные аспекты противостояния Запада и Советского Союза в контексте развития пропагандистского кино периода холодной войны. На примере конкретных документальных и художественных фильмов автор доказывает бесперспективность такого длительного противостояния, которое трагически отражалось на жизни простых людей и тех, кто методами “плаща и кинжала” как будто бы боролся за их безопасность и процветание.

Ключевые слова: политическое противоборство, СССР, Запад, разведка, “шпионский мир”, образ врага, кино периода холодной войны, информационно-психологическая война.

В умовах сучасних локальних війн, одна з яких розпочата на Сході України, усе більшої актуальності набуває вивчення досвіду воєнно-політичного й особливо пропагандистського протистояння двох

систем у роки холодної війни, які стали жорстким випробуванням для усіх країн так чи інакше втягнутих у глобальне протистояння двох наддержав.

Однак тут я маю чітко визначити одну з концептуальних цілей представленої читачеві матеріалу. Один з головних уроків холодної війни для нас на початку XXI століття, особливо для молоді, полягає у тому, що ми не повинні давати будь-якому “політичному” змісту (навіть у запаморочливій пропагандистській й психологічній обгортці) глибоко притиснути у наші душі. Річард Рорті зауважив якимось: “Слід припинити намагатися з’єднати самотворення з політикою, особливо, якщо ми ліберали”¹.

В умовах розповсюдження неправдивої, “підробної”, а то й просто фейкової інформації усе більшої ваги набувають матеріали, в яких подаються добре перевірені факти, зрозуміло, насичені сенсом і цікаві змістовно. Мабуть, що сьогодні в ціні стануть матеріали, котрі підпадатимуть під категорію “історичний фактчекінг” (англ. fact – “факт”, to check – “перевіряти”). У такому ключі і намагався побудувати запропоновану статтю.

Особливо цікавим є співставлення міфів, створених на основі пропагандистських фільмів про розвідників/шпигунів доби холодної війни з реаліями тодішньої політичної дійсності як на Заході, так і на Сході. Слід підкреслити, що період 60-х та 70-х років у вивченні пропагандистського кіно відрізняється від доби пізнього сталінізму. Як зазначає російський дослідник А. Федоров, після піку ідеологічної конфронтації епохи сталінізму і маккартизму (1946-1953 рр.), коли в екранних “образах ворога” переважав взаємний злий гротеск, “відлига” кінця 1950-х – першої половини 1960-х років привносила у ситуацію ідеологічної конфронтації в медіасфері елементи більш правдоподібного зображення “ймовірного противника”². При цьому, як і раніше, політичних приводів для ідеологічної та медійної конфронтації вистачало.

Дійсно, незважаючи на певне пом’якшення ідеологічного протистояння, “образ ворога” був і залишався найважливішим елементом “психологічної війни”, що передбачає використання політичними противниками пропаганди в числі інших засобів тиску на громадську думку.

Мета даної розвідки – розкрити деякі вже, мабуть, позабуті аспекти протистояння між Заходом і Сходом у кінці 60-х – на поч. 70-х років у контексті розгортання певних дій розвідок провідних